

Mantojums un NODOKĻI

Ja pie zvērināta notāra nav noslēgts mantojuma līgums vai nav taisīts testaments, tad pēc personas nāves mantošana notiek saskaņā ar Civillikumā norādīto mantošanas kārtību. Kas var mantot saistībā ar likumu un kādi nodokļi ir jāmaksā par mantojuma pieņemšanu? Atšķirībā no daudzām citām valstīm Latvijā nav mantojuma nodokļa.

Mantošanas tiesības ir noteiktas Civillikuma otrajā daļā. Ja personai nav bijis testaments vai mantošanas līguma, likuma 403. pants nosaka, ka mantojuma atstājēja radnieki manto pēc zināmas kārtas, kas pamatota pa daļai uz radniecības veidu, pa daļai uz tās pakāpju tuvumu.

Mantošanas kārtības ziņā izšķir četras likumisko mantinieku šķiras:

- 1. šķiras mantinieki ir dēls, meita, mazdēls, mazmeita;
- 2. šķiras mantinieki ir tēvs, māte, brālis, māsa, brāļa/māsas bērni;
- 3. šķiras mantinieki ir pusmāsa, pusbrālis, viņu bērni;
- 4. šķiras mantinieki ir veccaistēvs, vecāmāte, māsīca, brālēns un pārējie radnieki.

Zemākas šķiras mantinieks nemanto, ja savu gribu mantot izteicis kāds augstākas šķiras mantinieks.

Nav mantošanas nodokļa

Latvijā nav mantošanas nodokļa atšķirībā no, piemēram, ASV vai Lielbritānijas, Zvērinātu advokātu biroja (ZAB) *Sorainen* vebinārā „Mantojums – plānošana, digitālie aspekti, nodokļi” skaidroja **JĀNIS TAUKAČS**, ZAB *Sorainen* partneris, zvērināts advokāts. Viņš ieteica jau laikus padomāt, kas ietilpst mantojuma masā un kā tā aplikas ar nodokļiem. Svarīgi ir, kurā valstī mantojums aplikas ar nodokļiem. Atkarībā no tā, kurā valstī

persona ir nodokļu rezidents, jāvērtē iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) piemērošanu. **Persona nodokļu rezidents var būt tikai vienā valstī.**

Lai noteiktu, kura valsts drīkst piemērot IIN, ir jāņem vērā attiecīgā nodokļu konvencija. Ja no nodokļu konvencijas izriet, ka persona var būt nodokļu rezidents gan vienā, gan otrā valstī, tad konvencijas 4. pants norāda, kurai valstij ir lielākas tiesības. Vairumā gadījumu valstij ir tiesības uz personas vispasaules ienākumu aplikšanu, bet ir daži izņēmumi, kad var būt savādāks regulējums.

Viens no izņēmumiem ir nekustamais īpašums, kas ar nodokļiem tiek aplikts pēc tā atrašanās vietas. Tas ir svarīgi, lai noteiktu, kuras valsts likums ir piemērojams konkrētajā gadījumā.

Ar IIN neapliek mantojuma rezultātā gūto ienākumu, izņemot:

- autoratlīdzību, kuru izmaksā autortiesību mantiniekiem. Atbrīvojums piemērojams arī no ārvalsts saņemtam mantojumam;
- valsts fondētās pensijas kapitālu.

Notāru takses

Ministru kabineta 2013. gada 3. septembra noteikumi Nr. 737 „Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību” nosaka zvērinātu notāru atlīdzības taksēs un to noteikšanas kārtību. **Notāru takses ir noteiktas procentos no īpašuma vērtības**, kā arī no tā, kurš un ko manto. Zvērinātu notāru atlīdzības taksēs noteiktas no mantojamās mantas vērtības: laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojošajiem 1., 2. un 3. šķiras mantiniekiem – 0,25%; pārējiem 1. un 2. šķiras mantiniekiem – 0,5%; pārējiem 3. šķiras mantiniekiem – 1,5%; 4. šķiras mantiniekiem – 5%; pārējiem mantiniekiem – 7,5%.

Ja nepilngadīgie bērni manto no saviem tuvākajiem augšupējiem radniekiem, tad piemēro 50% likmi no minētajām taksēm. Laulātajam un kopā ar mantojuma atstājēju dzīvojošajiem 1., 2. un 3. šķiras mantiniekiem neapliekamā summa ir 11 383 eiro. Viss pārējais virs šīs summas ir apliekams ar noteikto notāra taksi – 0,25%.

Jo tālākas pakāpes ir mantinieks, jo zemāka ir ar notāra taksi neapliekamā summa. MK noteikumi nosaka, ka, piemēram, pārējiem mantiniekiem ar noteikto notāra atlīdzības taksi 7,5% netiek aplikta mantojumā vērtība, kas nepārsniedz 854 eiro.

Notāru takses ir piemērojamas neatkarīgi no tā, vai mantinieki manto pēc likuma, līguma vai testamenta.

Par dāvinājumu IIN nav jāmaksā

Nereti personas parūpējas par saviem īpašumiem, dāvinot tos laulātajam, radniekiem vēl pirms nāves. Šajā gadījumā likums „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” neparedz maksāt ne IIN, ne notāra takses. Turklāt 2021. gada beigās pieņemtajā Administratīvās rajona tiesas spriedumā (lietā A42-02059-21) secināts: ja cilvēki nav bijuši ofi-

ciālā laulībā, bet dzīvoja kopā, tad šādā gadījumā mantojumam arī nav piemērojams IIN.

Tiesa attiecīgajā lietā konstatēja, ka, ja valsts uzskata, ka ir pašsaprotami, ka viena laulātā naudas līdzekļi, kas nodoti otram laulātajam, par kuriem tas iegādājas sev nepieciešamas lietas, netiek aplikti ar IIN, nebūtu loģiski tādu pašu kārtību neattiecināt uz ģimeni, kurā personas nav laulībā, bet faktiski dzīvo kopā vai rūpējas viens par otru, tai skaitā par kopīgu bērnu. Lai arī Valsts ieņēmumu dienests (VID) norādījis, ka likums, kas regulētu faktisku kopdzīvi, nav pieņemts, tiesa ir pārliecināta, ka VID konkrētajā gadījumā bija jāsecina, ka **nav pamata atšķirīgi raudzīties uz ģimeni, kurā vecāki nav laulībā**, bet faktiski tāpat kopīgi rūpējas par bērnu un finansiāli atbalsta viens otru. Proti, ja pieteicēja ar personu A būtu laulībā, tad pieteicējai nebūtu aprēķināts IIN. Savukārt tikai tāpēc, ka laulība nav bijusi noslēgta, pieteicējai ir jāmaksā IIN. Tiesas uzskata, ka šāda situācija ir netaisnīga.

Spriedumā nav minēts par notāru takšu piemērošanu, ja personas ir dzīvojušas neregistrētā laulībā, taču pēc analogijas būtu pamats piemērot tos pašus principus, uzskata advokāts.

Eiropas mantošanas apliecības

Zvērinātu notāru atlīdzības takses tiek piemērotas arī Eiropas mantošanas apliecības taisīšanai, kārtību nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 650/2012 (2012. gada 4. jūlijs) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolikumu atzīšanu un izpildi un publisku aktu akceptēšanu un izpildi mantošanas lietās un par Eiropas mantošanas apliecības izveidi.

Ar šo regulu tika ieviesta Eiropas mantošanas apliecība, kuru var izmantot mantinieki, legatāri, testamentu izpildītāji vai mantojumu pārvaldnieki, lai tie ES valstī varētu atsaukties uz savu statusu un/vai īstenot savas tiesības.

Regula ir piemērojama visās ES valstīs, izņemot Apvienoto Karalisti, Īriju un Dāniju, kuras starptautiskām mantojuma lietām turpina piemērot valsts tiesību aktus. Pārējās ES valstīs piemēro savus valsts tiesību aktus saistībā ar minētajās trīs valstīs pieņemtu nolikumu atzīšanu un izpildi. Šo regulu piemēro tādu personu mantojumam, kuras mirušas 2015. gada 17. augustā vai vēlāk.

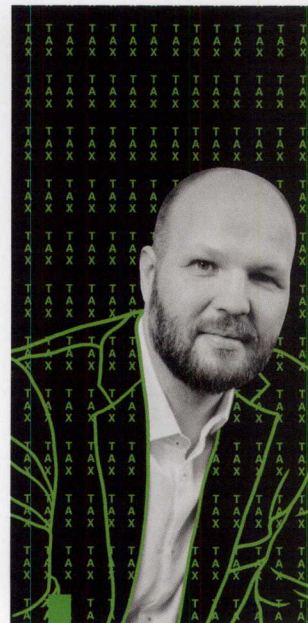
Taksēs pārrobežu gadījumā

Zvērinātu notāru atlīdzības takses par Eiropas mantošanas apliecības taisīšanu var būtiski svārstīties atkarībā no dažādiem nosacījumiem. Ja lietvedību pārrobežu mantojuma lietā uzsāc Latvijas notārs un pabeidz to ar Eiropas mantošanas apliecības izsniegšanu, tad tiek piemērotas iepriekš minētās takses, kuras nosaka MK noteikumi Nr. 737.

Ja Eiropas mantošanas apliecības izsniegšanas pieteikums ir iesniegts pabeigtā mantojuma lietā, tad ir jāmaksā 50% no minētās takses.

Ja Eiropas mantošanas apliecības izsniegšanas pieteikumu ir iesniedzis testamenta izpildītājs vai mantojuma pārvaldnieks sava statusa un pilnvaru pierādīšanai, tad zvērinātu notāru atlīdzības takse ir 78,26 eiro. Ja pārrobežu mantojuma lietā zvērināts notārs piemēro ārvalsts likumu, tad ir papildus jāmaksā vēl 50% pie iepriekš minētās takses. Ja dažādus mantojuma dokumentu projektus persona sastāda bez zvērināta notāra palīdzības, tad atlīdzības takse var būt 75% no attiecīgās likmes.

Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumi Nr. 1250 „Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā” nosaka valsts nodevas nekustamā īpašuma reģistrācijai zemesgrāmatā. Mantošanai tuvākajiem radniekiem, ja mantotā nekustamā īpašuma vērtība pārsniedz 10 minimālās mēnešalgas, tās ir

**JĀNIS
TAUKAČS**

ZAB Sorainen
partneris,
zvērināts
advokāts

tādas pašas, kā iepriekš minētās notāru takses – attiecīgi 0,25% un 0,5%, bet dāvināšanai – 0,5%.

IIN piemērošana, pārdodot mantoto īpašumu

IIN ir būtiska pozīcija, kad mantinieks pārdod mantoto īpašumu. Lai izvairītos no zvērīnātu notāru atlīdzības 0,5% takses, mantinieks varētu vēlēties, lai uzrādās pēc iespējas mazāka mantotā īpašuma vērtība. Viņš nepadomā, ka tad, kad vēlēšies nekustamo īpašumu pārdot, tas veidos lielāku kapitāla pieaugumu – 20% IIN tiks piemērots lielākai summai.

„Mantinieku interesēs ir mantojuma apliecībā norādīt faktiskai situācijai atbilstošu īpašuma vērtību,” uzsvēra J. Taukačs.

Augstākā tiesa ir norādījusi: ja mantojuma masā nav norādīta konkrēta nekustamā īpašuma vērtība, tad par īpašuma iegūšanas vērtību uzskata aktuālo nekustamā īpašuma kadastrālo vērtību. **Kadastrālās vērtības parasti ir zemākas nekā tirgus vērtības.** Tādēļ izdevīgāk ir mantojuma apliecībā norādīt tirgus vērtību.

Nodokļu parādi un inventāra tiesība

J. Taukačs brīdināja par nodokļu parādu, pie kura var tikt

VID, nevarētu prasīt vairāk par to vērtību, kādu mantinieki ir mantojuši, iesaka J. Taukačs.

No Civillikumā uzliktā pienākuma atbildēt par mantojuma atstājēja parādiem ar savu paša mantu mantinieks var atsavināties, ja viņš izlieto inventāra tiesību, t.i., **sastāda likumā noteiktā laikā visa mantojuma inventāru.**

Mantiniekam, kurš grib izlietot inventāra tiesību, ne vēlāk kā divus mēnešus no ziņu saņemšanas par mantojuma atklāšanas jāvēršas pie notāra (vai likumā norādītajos gadījumos pie bāriņtiesas) ar lūgumu uzdot sastādīt inventāru tiesu izpildītājam pēc Civilprocesa likumu noteikumiem.

Ja mantojums ir plašs un sa-

Ja mantoto aktīvu daudzums varētu būt mazāks nekā potenciālie parādi, tajā skaitā arī nodokļu parādi, būtu jāparūpējas par mantošanu ar inventāra tiesībām, lai neviens, tajā skaitā Valsts ieņēmuma dienests, nevarētu prasīt vairāk par to vērtību, kādu mantinieki ir mantojuši.

PIEMĒRS

Mantotā nekustamā īpašuma vērtība tiek norādīta 50 000 eiro, lai gan tā patiesā vērtība ir 80 000 eiro. Pēc kāda laika mantinieks vēlas īpašumu pārdot par tirgus cenu, kura vērtība jau ir pakāpusies līdz 90 000 eiro. Tātad mantojuma apliecībā norādot sākotnējo vērtību 50 000 eiro, kapitāla pieauguma nodoklis pārdevējam būs jāmaksā no 40 000 eiro, t.i., 8000 eiro. Ja mantojot uzrādītu nekustamā īpašuma patieso vērtību – 80 000 eiro, tad kapitāla pieauguma nodoklis būtu jāmaksā tikai no 10 000 eiro, kas būtu 2000 eiro.

kopā ar mantojumu, izņemot, ja manto ar inventāra tiesībām. Augstākā tiesa ir skaidri pateikusi: pēc mantojuma atstājēja nāves ar mantojuma masu saistītos nodokļu jautājumus ir jārisina mantiniekiem. Taču, ja ir pielīgts, ka mantinieki manto ar inventāra tiesībām, tad viņi atbild par aizgājēja parādiem tikai mantojuma mantas apmērā. To vajadzētu atcerēties arī saistībā ar nodokļu parādiem.

Lai mantiniekiem nebūtu pārsteigumi par VID prasībām saistībā ar aizgājēja nodokļu parādiem, būtu stingri jāvērtē, kāds ir mantoto aktīvu daudzums. Ja tas varētu būt mazāks nekā potenciālie parādi, tajā skaitā arī nodokļu parādi, būtu jāparūpējas par mantošanu ar inventāra tiesībām, lai neviens, tajā skaitā

režģīts, un inventāra sastādīšanai vajadzīgs ilgāks termiņš, notārs pēc mantinieku lūguma var šo termiņu pagarināt, bet ne ilgāk par vienu gadu. Kamēr mantinieks sastāda inventāru, kreditori un legatāri nevar vērst pret viņu savus prasījumus, un viņu prasību noilguma tecējums par visu uzaicinājumā noteikto termiņu apstājas.

Mantinieks, kas pieņēmis mantojumu ar inventāra tiesību, atbild par mantojuma atstājēja parādiem un citiem prasījumiem tikai mantojuma apmērā, viņam ir arī tiesība atvilkt no tā vajadzīgās summas mantojuma atstājēja apbedīšanai, inventāra sastādīšanai u.c. ar tiesu saistītiem izdevumiem. **BJP**

INESE HELMANE